V. ŠUK

Příspěvky k anthropologii podkarpatských Huculů

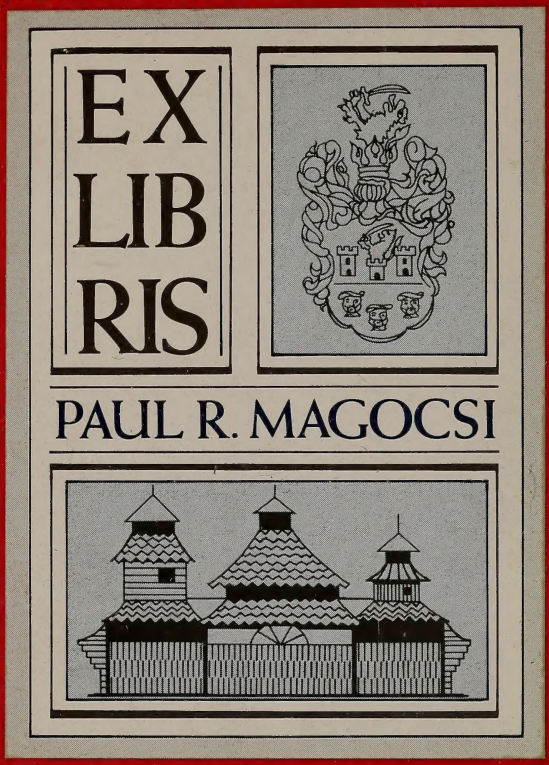
EX
LIB
RIS
PAUL R. MAGOCSI

REVUE D'ETHNOGRAPHIE TCHÉCOSLAVE

NÁRODOPISNÝ VĚSTNÍK ČESKOSLOVANSKÝ

REDIGUJE J. POLÍVKA.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI JIŘÍ HORÁK A KAREL CHOTEK

ROČNÍK XV.

LIBRARY
MAY 21 1973
UNIVERSITY OF TORONTO

GN.
1
N34
roč. 15

VYDÁVÁ SVÝM NÁKLADEM
SPOLEČNOST NÁRODOPISNÉHO MUSEA
ČESKOSLOVANSKÉHO.

PRAHA 1922.
VYTISKLA PRAŽSKÁ AKCIOVÁ TISKÁRNA, MARIANSKÁ 3.

SBORNÍK PRACÍ

VĚNOVANÝCH

MUDRU. JINDŘ. MATIEGKOVI,

Ř. V. PROFESORU ČESKÉ UNIVERSITY KARLOVY

K ŠEDESÁTÝM NAROZENINÁM

SPOLEČNOSTÍ
NÁRODOPISNÉHO MUSEA ČESKOSLOVANSKÉHO
V PRAZE

PODPOROU
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

V. Suk:

PŘÍSPĚVKY K ANTHROPOLOGII PODKARPATSKÝCH HUCULŮ.

Úvod.

Zamýšlel jsem původně věnovati svou pozornost veškerým národům a kmenům obývajícím horské pohraniční pásmo mezi Podkarpatskou Rusí a Haličí, ale brzo poznal jsem, že by takové rozšířené badání bylo na úkor důkladnosti celého studia; proto omezil jsem svou práci na jediný kmen, nebo řekněme anthropologicky na jednu skupinu podkarpatských horalů, na Huculy, obývající nejvýchodnější část naší republiky, až na hranicích polsko-rumunsko-českých.

Tito Huculové jsou kmen nad jiné svérázný, který již několikráte vzbudil pozornost národozpytců, najmě ukrajinských. Větší část Huculů obývá severní svahy Karpat, tedy dnes na půdě říše polské a vedle toho v Bukovině, menší část pak žije na jižních svazích Karpat, v župě sihoťské, tedy dnes v Podkarpatské Rusi. Studiu této části věnoval jsem svou práci. Oblast těchto Huculů, pokud jsme mohli stanoviti, jest asi takto ohraničena: celý tok Černé Tisy, bílé Tisy, Kosovské Riky, vyjma Kis Lonky, kteréž městečko na ústí této říčky do Tisy jest již obydleno t. zv. Rusňaky. Dále jest tu celý tok říčky Sopurky, s výjimkou jejího ústí do Tisy, kde v městečku M. Bočko a N. Bočko jsou již opět Rusňáci. Huculy obývány jsou tedy tyto osady s příslušnými samotami a poloninami: Mohelki, Stebna, Lazeščina, Jasina, Svidovec, Surdok, Kvasy, Bilin, Rostoki, Rahovo, Bočkov, Lázi, Krasnaples, Vilchovati, Berlebáš, Fejérpatak, Trebuša, Luhi, Bogdán a Vonči v údolí obou Tis; Kosovská Poljana, Banski, Rosučka na Kosovské rice; konečně Kabolapoljana a Handal na řece Sopurce.

Celý tento kraj byl až do počátku léta 1920 obsazen rumunským vojskem a ukazoval při naší návštěvě, jen několik týdnů po odchodu Rumunů, smutné stopy této návštěvy. „Rumuni zabrali“ byl stálý stesk, nevztahující se snad jen na větší předměty jako vozy, tažný dobytek a pod., ale i na nejmenší potřeby domácnosti jako lžíce, břitvy a t. d. Druhý činitel, který zanechal patrné známky, jest válka světová. Podél břehů horských stála po dlouhou dobu fronta rusko-rakouská, Jasina i kraje jižnější byly obsazeny vojskem ruským a pak opět vojskem německým. Upomínky na tyto návštěvy jsou všude viditelny, tak na př. v kroji mužů, kteří mnohdy nosí části vojenského stejnokroje vedle ostatních součástek domorodého kroje, což působí velmi nepěkně, dále pak v domácnostech schází mnoho cenných věcí, jako dřevěné, pěkně

vyřezávané nádobí („boklážoky", „dvýky" „kupčiny" a jin.), kamenné talíře malované, kožišky a jiné domácí části kroje huculského — vše to zmizelo v bezedných tlumocích vojínů sběratelů.

Vedle toho jsou tu patrny vlivy války na poměry populační, ale o těch se nechci zde podrobněji zmiňovati, poněvadž těmto rozdílům mezi dobou mírovou a poválečnou věnoval jsem zvláštní studii demografickou vypracovanou na základě vlastní, obtížně sestavené statistiky z posledních dvaceti let pro Jasinu a okolí.

Třetí, nejmocnější a nejhorší metlou tohoto kraje a lidu byla sveřepá nadvláda maďarská. Úplná zaostalost zotročeného lidu, který často si není ani vědom nejzákladnějších lidských práv, negramotnost téměř všech žen a největší části mužů (i těch nejzámožnějších), kořalečnictví a jeho důsledky, bída horských obyvatelů, zpupnost maďarských a maďaronských pánů, veliké množství židovského obyvatelstva, z části jistě přespočetného — to vše jsou následky a na dlouhá léta pomníky věhlasné maďarské kultury a civilisace.

Tato tři období — doba maďarské kultury, doba kultury okopů a doba působení rumunské kultury zanechaly všude doklady svého působení jak v lidu, tak i krajině a v mnohém ztížily i náš úkol nad míru, tak jako ztěžují a i maří někdy účinnou práci občanské správy Podk. Rusi. Lid stal se hamižným, což není divu, vždyť byl po tolik let jen týrán, okrádán a olupován, stal se nedůvěřivým a tvrdým, ba lidé odvykli si téměř veselí bezkořalečnému. Napadlo nám, že po celou dobu našeho pobytu zaslechli jsme jen jedinkrát zpěv děvčete pasoucího dobytek.

Podávám v této studii anthropologické výsledky svého šetření. Po stránce enthnografické i folkloristické jest zde již několik zpráv dosti obsažných, ale mým úkolem bylo především stanoviti vlastnosti somatické, a pak badání demografické.

K tomuto účelu odebral jsem se v létě 1920 do Jasiny v průvodu svého bratra a pana Ph. C. Vlastimila Vrtiše. P. T. ministerstvo školství a národní osvěty poskytlo mi dostatečnou podporu která mi umožnila provedení celého podniku; vzdávám i zde uctivý dík. Též p. t. ministerstvu železnic za poskytnutou slevu. Pan Dr. G. Žatkovič, guvernér Podkarp. Rusi v Užhorodě, poskytl mi ochotně svou účinnou pomoc a uvedl mne svým laskavým doporučením hned na pravé místo, čímž zavázal mne k velkým díkům. Veledůstojný pán pater A. Vološyn v Užhorodě dal mi mnohou dobrou radu; veledůstojný pán pater Štěpán Baščinský v Jasině podporoval co nejlaskavěji moje studia, vysvětlil s kazatelny účel mé cesty a tak odstranil nedůvěru lidu, pan Štěpán Kločurjak se svou rodinou a především jeho syn Štěpán se svými přáteli p. Sabaďukem, Klempušem a Němčukem podporovali ve všem co nejpřátelštěji moje snahy. Všem těmto pánům srdečný dík.

Panu prof. M. U. Dr. J. Matiegkovi děkuji uctivě za jeho podporu, účast a radu při tomto podniku a last bu not least svým společníkům, bez nichž bych nebyl býval s to za tehdejších poměrů ani cestu začíti, neřku-li přivésti ku zdárnému konci.

V Jasině jsme se usadili na několik neděl a zde získali jsme celý náš materiál anthropologický. Ku stanovení hranic oblasti huculské a studiu života Goralů na poloninách podnikali jsme pak jednotlivé,

často mnohodenní a velmi namahavé cesty po celém kraji huculském. Za našeho pobytu v měsíci srpnu byla právě doba úsilovné práce na lučinách a pastvinách, kosení a sváženi sena; bylo tudíž úplně vyloučeno opatřiti si nějakého nosiče, neb koně či soumara pro naše zavazadla a my byli nuceni na všech těchto cestách nositi vše sami, nejen celou vědeckou výzbroj, ale i potraviny mnohdy na týden pro tři muže a k tomu celou výstroj k táboření. Velmi často nebylo vůbec cest, jen sem a tam stezky používané zvěří jako v údolí Kosovské riky, kde jsme druhý den pochodu valnou část šli korytem bystřiny, poněvadž nebylo možno voliti jiné cesty pro strmé stráně a neproniknutelný podrost starého netknutého pralesu bukového. Na všech těch cestách tábořili jsme vždy pod širým nebem neb za dešťů pod stříškami na rychlo z klestí zhotovenými.

Tak seznali jsme všechny větší salaše (poloniny) tohoto kraje, život horalů, prošli všechna údolí obývaná Huculy, a určili jejich ethnografické hranice.

Pozorování somatologická.

Jak v předcházejícím úvodu poznamenáno, jest území Huculů v Podkarpatské Rusi omezeno na několik údolí, přece však počet jejich jest tak velký, že nebylo možno sledovati cíle široké, nýbrž naopak doporučovalo se, raději úkol zmenšiti ale při tom prohloubiti. Vyvolil jsem si proto jen jedno místo, kde jsem konal badání somatologické, na Jasinu s nejbližším okolím a doufám, že jsem své věci jen prospěl, poněvadž jsem tímto způsobem získal podklad, který se stanoviska národopisného, společenského a národohospodářského jeví velkou stejnoměrnost a tím zaručuje pravidelnější, ne příliš kolísající výsledky, čili jinak řečeno, rozpětí úchylek jest tím zkráceno, což při práci statistické, pracující s průměry větších řad, jest vždy jen na prospěch, neboť tím se stává rozbor jednodušším.

Počet rozměrů zjišťovaných je nevelký, úmyslně. Jsou zvoleny po zralé úvaze pouze ony, jež označují skutečně morfologické poměry a slibují výsledky při srovnávání. Hromadění ohromných shluků rozměrů, čísel a indexů, jak tomu přeje jistá — na štěstí malá — část anthropologů, jest zbytečným mrháním času a v dnešní době, při velikých vydáních tiskových, přepych zcela nemístný. Dobrá jedna třetina leckteréhos časopisu anthropologického chová jen takovéto číslice, kterých nikdo nikdy nepotřeboval.

Kromě toho jsou také rozměry, oblíbené u některých autorů, tak nejisté a nepřesné, že jest zbytečno se jimi obírati.

Vzrůst. Zjišťován v postoji vzpřímeném „paty, prsty k sobě", u zdi, s pohledem přímo, vodorovně, do nekonečna upřeným, pomocí centimetrového měřítka na zdi připevněného. Používání Martinova anthropometru se nedoporučuje vůbec, poněvadž udržování dvoumetrové, poměrně tenké a lehké tyčky kovové, v postavení přesně kolmém, jest úkolem téměř neproveditelným, který se nedařil nejen mně, nýbrž i oněm badatelům, jež jsem mohl při pokusu pozorovati.

Případy zřejmě pathologické, jako skoliosy, kyfosy, achondroplasie a t. d. předem vyloučeny.

Následující přehled podává celkový výsledek.[1])

Počet měřených ♂	Věk	Průměrná výška bez obuvi cm	Maximum cm	Minimum cm
19	15—19	163.5	176	150
33	20—24	168.9	180	157
25	25—29	169.6	179	156
20	30—34	167.6	**185**	153
20	35—39	167.8	178	157
23	40—44	164.9	182	**142**
11	45—49	167.1	175	161
11	50—54	163.1	176	156
5	55—59	167.2	177	156
8	60—74	169.4	176	162

Poněvadž vzrůst pokračuje až do 24 roku, počítám k úplně dospělým teprve muže od 24 let; bylo jich 123, nedospělých ve věku 15 až 24 pak 52. — Průměrná výška dospělých mužů u Huculů podkarpatských obnáší dle našeho pozorování **167.2** cm, tedy vzrůst prostřední. Rozpětí variační bylo veliké, jak tomu bývá vždy u vzrůstu, který ve svém průměru nám podává jistě znak zakotvený v elementech plasmy dědičné, ale individuelně podléhá velice mnoho po celou dobu vývoje různým činitelům, tlumícím i povzbuzujícím, jako poměry sociální a zdravotní Jelikož maximum bylo 185 a minimum 142, představuje nám rozdíl 43 cm rozpietí variační; standard deviation (σ) činí 6.51, a variační koeficient 3·9. U 52 nedospělých mužů nalezl jsem průměrnou výšku 167.0 cm, maximum 180, minimum 150.0 cm, $\sigma = 6.73$, $c = 4.0$. Průměr 167.2 u dospělých mužů připadal téměř přesně do středu celé řady, neboť podle frekvence čítáno bylo 63 muži pod a 60 mužů nad průměrem. Kopernicki nalezl číslo ještě o něco větší, 168.6 pro Huculy žijící na severním svahu Karpat (haličské); ovšem, on změřil pouze 48 mužů, kdežto v našem pozorování jest zahrnuto 123 muži. Přehled, který zde podávám, poskytuje porovnání vzrůstu u některých skupin slovanských.

Označení skupiny:	cm	Autor:
Lemkové haličští	163.5	Kopernicki
Bojkové „	163.5	„
Bělorusové	163.6	Talko-Hryncewicz
Poláci haličští	164.3	Majer a Kopernicki
Rusíni „	164.5	„ „
Obyv. podolských gubernií	164.8	Anučin
Velkorusové tverské gubernie	165.9	Galaj
Tucholci haličští	166.2	Kopernicki
Obyvatelstvo podolských gubernií	166.4	Talko-Hryncewicz
Ukrajinský lid	166.7	„

[1]) S upřímným díkem potvrzuji zde práci pánĕ Vrtišovu, který mi byl velice nápomocen při vyčíslení všech pozorování jak v tomto pojednání, tak i ve stati demografické, zvlášť uveřejněné.

Označení skupiny:	cm	Autor:
Obyvatelstvo kijevského okresu	167.0	Pantjuchov
Huculové podkarpatští	167.2	Suk
Huculové haličští	168.6	Kopernicki
Češi	169.2	Matiegka
Ukrajinská šlechta	170.1	Talko-Hryncewicz
Chorvati dalmatští	170.1	Weisbach
Chorvati bosenští	172.6	Weisbach

Vidíme tu, že Huculové jsou mezi skupinami slovanskými s vzrůstem prostředním, a že je předčí pouze Češi a Jihoslované; vedle toho pak ještě ukrajinská šlechta, jež ovšem nám představuje již skupinu zvláštní, kde padají na váhu vlivy od okolního obyvatelstva se naprosto lišící. Mimo to musíme podotknouti, že ze všech skupin horalů karpatských, obývajících jižní i severní svahy horské, mají Huculové vzrůst nejvyšší, neboť Bojkové, Lemkové a Tucholci karpatští jsou postavy o hodně nižší; máme tedy zde několik skupin horalů, žijících vedle sebe, v stejném prostředí, jak klimaticky tak i hospodářsky a společensky, různících se však dosti patrně svým vzrůstem. Proto můžeme se domnívati, že značný rozdíl u Huculů jest asi podmíněn nějakou složkou jinou, přimíšením elementů vysokorostlých, které ostatním skupinám — Bojků, Lemků — schází.

Pigmentace (barva očí, vlasu, vousu, pleti). Stupeň i variace lidské pigmentace patří k důležitým rozlišovacím znamením při somatologickém studiu lidských skupin. Skupiny temné pleti, jako Černoši, ukazují sice na pohled jednotnost, ale při bližším zkoumání jeví dosti značné odstíny, které také z části jsou vyvolávány změnami po dobu individuelního vývoje. Jinak jest tomu ale u skupin evropského obyvatelstva. Zde nejeví se jen odstíny u jedné skupiny, ale často protichůdné rozdíly — jako světlé oči a světlý vlas proti temným očím a tmavému vlasu, které právem dávají tušiti, že se tu jedná o několik složek dědičných, jež tímto způsobem své tvrvání prohlašují, tedy abychom tak řekli, jsou to znaky faenotypické. Proto těmto rozdílům věnována všude náležitá pozornost; tak stalo se i zde. Barva očí určována dle Martinovy stupnice a označujeme v následujících přehledech číslo 1—6 jako hnědé, 7—12 jako sivé, 13—16 jako modré oči. Ku porovnávání barvy vlasu a vousu sloužila stupnice Fischerova; zde značí čísla 4—8 hnědé, č. 9—26 světlé vlasy. A tu jsme našli tyto poměry a korrelace: barva očí a vlasu

	Vlasy: hnědé	světlé	rusé
Oči hnědé	43=24.4%	1=0.6%	—
sivé	68=38.7%	7=3.9%	—
modré	42=23.8%	14=7.9%	1=0.6

Barva očí mění se sice také, ale proměna postupuje rychle, poněvadž obyčejně do konce prvního roku bývá již dosaženo konečného zabarvení duhovky a v následujících letech může se již jednati jen o nejmenší odstíny; ustálení barvy vlasu dostavuje se o mnohem později, ale zhruba zakončeno jest již v době pohlavního dospívání; proto jsem v tomto

odstavci nečinil rozdílů mezi dospělými i nedospělými a podávám výsledky z celého počtu pozorovaných, t. j. 176 mužů. Jistě jest korrelace barvy očí a vlasu velmi zajímavým znakem, který jest význačným jak u člověka, tak i u ostatních primátů. Ovšem, u člověka jsou původní poměry velmi často zastřeny; u skupin tmavých jest tato korrelace úplnou, u různých skupin v Evropě jest však již jen částečnou a poukazuje tu jistě ku mnohonásobnému pomísení. V našem případě máme

ve 24.4%	tmavý typ	(oči temné — vlas tmavý)
ve 7.9%	světlý typ	(oči světlé — vlas světlý)
32.3%		

zbývající část 67.7% jest typu smíšeného, t. j. má povětšině světlé či sivé oči a tmavý vlas, nebo také, ale ovšem řidšeji, naopak.

Barva vlasu byla zastoupena takto:

	Počet případů	%
hnědý vlas	153	86.9
světlý vlas	22	12.5
rusý vlas	1	0.6
	176	100.0
barva očí:		
hnědé	44	25.3
sivé	75	42.8
modré	57	31.9
	176	100.0

Z těchto čísel můžeme postřehnouti, že téměř devět desítin pozorovaných mělo vlas temný, ale pouze jedna třetina oči modré. Spojíme-li obě skupiny očí sivých a modrých, dostaneme okrouhle 75% očí světlých. Kopernicki nalezl u 48 Huculů na haličské straně všech 100% s vlasem temným, kdežto u ostatních Goralů haličských, Lemků, Polonincův, Bojků a Tucholců nalezl poměry asi takové jako my, spíše o něco více světlých. Zdá se skutečně, že Huculové mají průměrně nejvíce individuí s tmavým vlasem ze všech goralů karpatských; přesto však myslím, že číslo Kopernickiho jest příliš vysoké a domnívám se, že moje udání 86.9% bude pravdě bližší, poněvadž se zakládá na třikráte větším počtu pozorovaných, nežli výpočet Kopernickiho (176 proti 48). U očí goralů haličských nalezl Kopernicki poměry tyto:

	Počet případů	oči světlé %	oči tmavé %
Lemkové	46	58.6	41.2
Polonincové	25	64.0	36.0
Bojkové	33	51.5	48.4
Tucholcové	36	50.0	50.0
Huculové	48	50 0	50.0
Rusíni haličští	1356	60.8	39.2
Ukrajinci	200	67.5	32.5

Také zde nalezl Kopernicki větší počet očí temných nežli my a nemohu se ubrániti tomu dojmu, že počet pozorování nebyl dostatečným.

Ku dalšímu porovnání uvádím ještě tato čísla týkající se různých skupin evropských, zejména slovanských:

Skupina	autor	světlý %	tmavý %	světlé %	tmavé %
Bělorusové záp.	Talko-Hryncewicz	82.4	17.6	79.1	20.9
Litvíni	„	80.3	19.7	86.7	13.3
Ukrajinci	„	63.6	36.3	74.5	25.4
Poláci haličšti	„	63.4	36.6	70.1	29.9
Šlechta ukrajinská	„	61.9	38.1	65.5	34.4
Poláci ze Smardzewicz	Lenczewicz	61.0	38.0	79.0	21.0
Lid ukrajinský	Talko-Hryncewicz	59.8	40.1	74.5	25.4
Velkorusové tverské gub.	Galaj	47.0	52.0	63.5	36.5
Češi	Matiegka	23.7	75.3	69.1	30.8
Rusíni haličští	Talko-Hryncewicz	45.7	54.3	60.8	39.2
Huculové podkarpatští	Suk	12.5	86.9	74.7	25.3
Obyv. Kievského okresu	Pantjuchov	12.0	86.0	42.0	57.0
Goralé haličští	Kopernicki	11.7	88.3	54.2	45.7
Istrorumuni (Čičové)	Suk	11.8	88.2	27.0	73.0
Rumuni z Království	Pittard	6.0	92.0	35.2	64.8

Jest známo, že barva očí jest velmi stálým znakem dědičným a proto jsou tato pozorování velmi zajímava. Velké množství očí sivých u Huculů, k tomu vysoký počet očí modrých ale převážné procento vlasu tmavého ukazují jistě na velké promísení. Nejbližšími, a tmavšími, sousedy Huculů jsou Rumuni, a proto není nijak vyloučeno, že silná pigmentace vlasu huculského připadá na vrub přimísení rumunských elementů. Není to poprvé co se mi naskytá tato otázka. Také mezi Jihoslovany, již tak dosti silně pigmentovanými, jsou okrsky s pigmentací ještě silnější a to právě jsou ony kraje, kudy ubírali se za tureckých válek a po nich, oni různé Uskokové, Pribegove a též Čičové, rumunského původu, kteří postupem času — až na nepatrné zbytky Čičů v Istrii, — splynuli se svým okolím slovanským, ale zanechali stopy ve znacích somatických.

Tvar hlavy a obličeje.

Zabýval jsem se jen rozměry nejdůležitějšími a podávám zde pouze výpočty, nikoli materiál číselný, z důvodů již výše uvedených. Určeny byly následovní rozměry:

obvod hlavy vodorovný, měřený stuhovým měřítkem, nad glabellou;

délka hlavy, t. j. největší délka od glabelly k týlu, kdekoliv ve střední čáře najdeme největší rozměr:

největší šířka hlavy, kdekoli mimo výčněly soscové;

šířka obličeje mezijařmová, před ušními otvory, tam kde se oblouky jařmové nejvíce od sebe vzdalují;

šířka čela nejmenší, v dolní části čela, tam kde se obě čáry skráňové nejvíce přibližují; výška obličeje od kořenu nosního k nejpřednějšímu a nejnižšímu bodu brady v čáře střední. Výšku hlavy jsem neměřil, poněvadž jsem se z vlastní zkušenosti (asi 1500 případů) přesvědčil, že jest rozměrem těžko a nikoli přesně určitelným.

Obvod hlavy zvětšuje se od narození až k pubertě a průměrně

přibývá každým rokem asi 3 *mm* (pro děti české nalezl Matiegka 2·8 *mm*); po pubertě číslo obvodu jen malinko stoupá; za to jest patrna korrelace mezi vzrůstem a obvodem, jak ukazuje toto sestavení:

Výška tělesná *cm*	♂ 15—24 let Počet případů	Průměrný obvod	♂ starší 24 Počet případů	Průměrný obvod	♂ bez rozdílu stáří Počet případů	Průměrný obvod
150—159	7	538	15	544	22	542
160—169	27	551	62	551	89	551
170—179	18	555	43	555	61	555
180—189	1	560	2	563	3	562
Průměr bez ohledu na výšku:	53	551	122	552	175	552

Maximum bylo ve dvou případech 580 *mm* (při 171 a 178 cm výšky) a minimum 509 při 160 cm výšky; ve všech třech případech nebylo shledáno na hlavě změn pathologických. Průměr celé řady, bez ohledu na výšku a stáří čítá 552 *mm*, jest tedy značný (pro české lebky nalezl Matiegka 520). Připojuji několik čísel ze skupin jiných, okolních i vzdálenějších.

Označení skupiny:	Index:	Autor:
Obyvatelé Podolí	539	Talko-Hryncewicz
Poláci haličští	543	Kopernicki
Bělorusové	544	Talko-Hryncewicz
Ukrajinci	546	„ „
Lid ukrajinský	546	„ „
Goralové haličští	548	Kopernicki
Rusíni haličští	548	„
Huculové haličští	549	„
Huculové podkarpatští	552	Suk
Velkorusové tverské gubernie	553	Galaj

Podle této řady jest objem hlavy u Huculů dosti značný; při větším počtu vysokorostlých osob v naší celé řadě a při korrelaci již zmíněné jest to ovšem dobře pochopitelno. Jejich průměrné číslo obvodu leží dobře uprostřed největší frekvence ve všech pozorovaných skupinách slovanských.

Index hlavy. Index tento již od dob Retziusových jest používán a patří bez pochyby k důležitým znakům, i když nesdílíme veliké přeceňování a povrchní usuzování tak často pěstované jen na základě tohoto jediného poměru, počínání které velmi opětovně vedlo ku výsledkům přímo směšným a vědě bylo jen na škodu. Podávám při všech indexech jen čísla celá bez desitinných míst; jsem přesvědčen, že to ku přesnosti stačí, poněvadž chyby pozorovací, jež se nutně dostavují při každém měření, jsou větší nežli zdánlivá přesnost získaná označováním desítinek.

Tvrdívá se, že index hlavy za života extrauterinního se již nemění, ale není to úplně správným, neboť několik badatelů (jako Matiegka, Schwerz a. j.) poznali, že se rozměry mění a poměry posunují; Schwerz

praví, že se hlava stává v době celého vzrůstu poněkud delší, neb jak Matiegka zjistil, že ztrácí trochu ze své brachycefalie — tedy poznatek stejný. Proto jsem ze svých 175 mužů vybral pouze 122 úplně vyspělých. A tu nalezeny poměry následovní:

Frekvence indexu hlavy:

Index:	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94
Počet případů:	1	—	4	1	5	13	12	13	16	23	12	6	6	4	3	1	1	—	1

úhrnem 122

Podle obvyklého rozdělení připadá tedy:

na indexy	75—79	5	případů
„ „	80—84	53	„
„ „	85—89	57	„
„ „	90—94	7	„
		122	případy

$\sigma = 3.1, \quad c = 3.6.$

Z čehož vysvítá toto. Variační rozpietí zabírá 18 jednotek indexových, ale frekvence ukazuje zřejmě, že největší počet případů hromadí se okolo indexů 80—89, kde napočítáno 110 případů, t. j. 90% z celkového počtu 122. Průměrný index z celé řady jest pak **85**, u nedospělých (53 mužů ve věku od 15 do 24) 87, což by opět svědčilo pro poznání již výše uvedené a záznamy Matiegkovými a Schwerzovými doložené. Oba indexy krajní 76 a 94 nalezeny u osob bez jakýchkoli známek pathologických. Index 85 zařazuje Huculy ku brakykefalům. Jen jediná osoba s indexem 76 jest na horní hranici dolichokefalů a pět případů možno počítati ku mesokefalům. Že naše skupina jest dosti jednolitou, to dosvědčuje také σ.

Ku porovnání s jinými skupinami slovanskými sestavil jsem následovní přehled indexu hlavy.

Označení skupiny:	Index:	Autor:
Bělorusové	81	Vorobjov
Poláci z okolí Varšavy	81	Elkind
Obyvatelé podolských gubernií	82	Talko Hryncewicz
Bělorusové, průměr z různ. krajů	82	Pantjuchov
Poláci, průměr z různých krajů	82	„
Kubánští kozáci	82	Gilčenko
Malorusové z různých krajů	82	Pantjuchov
Ukrajinská šlechta	83	Talko Hryncewicz
Ukrajinský lid	83	„ „
Velkorusové tverské gubernie	83	Galaj
Velkorusové, průměr z různ. krajů	83	Pantjuchov
Rusíni haličští	83	Kopernicki
Lemkové haličští	83	„
Bojkové haličští	83	„
Poláci haličští	84	„

Označení skupiny:	Index:	Autor:
Malorusové z Kievské gubernie	84	Diebold
Slovinci	84	Weisbach
Slováci	84	„
Češi	84	Matiegka, Weisbach
Huculové haličští	84	Kopernicki
Huculové podkarpatští	85	Suk
Tucholci haličští	85	Kopernicki
Ukrajinci	85	„
Chorvati	86	Weisbach

Přitom podotýkám mimochodem, že ve všech těchto přehledech užívám označení, jakých použili dotyční spisovatelé a odkazuji v tom ohledu na Slovanský svět Niederlův.

Řekl jsem, že Huculové patří do skupiny brachykefalů a přehled ukazuje, že stojí na horní hranici její, kde se k nim druží Češi, Slováci a je předstihují ještě Jihoslované. Jinak jest mezi naším průměrem a indexem hlavy Huculů u Kopernickiho rozdíl pouze jedné jednotky, který nepadá nikterak na váhu. Také ostatní obyvatelstvo rusínské nevykazuje valných odchylek a Kopernicki praví, že Goralové haličští v tomto vzhledu neliší se nikterak od Rusínů haličských a Ukrajinců.

Vedle Huculů podkarpatských bydlí Rumuni, kteří při křížení by mohli býti v úvahu vzati, poněvadž se sociálně jen málo liší; a Rumuni tito jsou také silně brachykefální neboť Himmel udává pro Rumuny bukovinské 86 a u Rumunů transylvánských zjistil Weisbach index 87.

Index frontoparietální, t. j. poměr nejmenší šířky čelní ku největší šířce hlavy. Jest spíše ukazatelem morfologickým, nežli pomůckou při analyse podle skupin ethnických. Dává do jisté míry obraz o vývinu frontální části mozkovny při porovnání s parietotemperální, a proto také se mění vzrůstem. U našich dospělých obnášel 69. Pro Švýcary vypočítal Schwerz 70, Pittard udává pro Rumuny 74, já sám jsem nalezl u Istrorumunů (Čičů) 68.

Rozpětí variační bylo dosti značné neboť minimum indexu bylo u 62, maximum pak u 76.

Index jugofrontální, t. j. poměr mezi nejmenší šířkou čela a největší šířkou mezijařmovou podává obraz o formě obličeje a mění se také po dobu vzrůstu, neb jedna komponenta přináleží mozkové části lebky, druhá obličejové a podléhají tudíž různě probíhajícím pochodům vývojovým, neboť již při narození jest dán již základní poměr, převaha mozkovny nad části obličejovou, kteryžto poměr mění se teprve později při značnějším a urychlenějším vývoji obličeje, souvisící z části s upravením chrupu a jeho používáním; při tom přibývá šířky mezijařmové relativně více nežli šířky čelní. Průměr obnášel 78 u dospělých a taktéž 78 u nedospělých; ovšem v tomto případu není rozdílu, poněvadž naši nedospělí byli ve věku 15—24 roků, tedy již v letech, kdy konfigurace obličejové části již jest skoro hotova, kdežto velké rozdíly jeví se teprve při porovnání s rozměry u malých a nejmenších dětí — tak u 4—7 letých dítek Čičů nalezl jsem číslo 84, a Schwerz pro ditky švýcarské 85.

Index obličeje, poměr mezi délkou obličeje od kořenu nosního ku bradě a šířkou mezijařmovou. Také zde se poměry mění, poněvadž vývin chrupu má důležitý vliv na rozměry dolejší části obličeje; než do věku pohlavního dospívání (okolo 15 let) jsou tyto poměry již ustáleny, poněvadž chrup druhé dentice jest již vyvinut s jedinou výjimkou třetí stoličky. Číslo indexu stoupá po dobu vývinu, což jest podle výše řečeného úplně pochopitelno. Průměr celé řady (172 případů) jest 87, číslo které nacházíme u velké části evropského obyvatelstva a jež řadí Huculy ku mesoprosopům. Pohříchu nemůžeme porovnati ostatní skupiny, jak jsme až dosud činili, poněvadž u autorů není udáno, jak měřili, anebo používali badatelé rozměrů jiných, jako na př. Galaj, jenž vypočítal t. zv. index fysiognomický, při němž ovšem délka obličeje jest závislou od hranice vlasové na čele; čára tato jest však dosti nestálou, posunuje se velmi často postupem věku a zabírá do posudku dvě distinktní části hlavy, to jest čelo, jako část mozkovny a ostatní část obličeje. Proto s hlediska morfologického jest správnějším ukazatelem poměr šířky mezijařmové ku délce obličeje od švu nosočelního ku bradě. Tolik však vysvítá z literatury, jak u Galaje, tak i u Talko-Hryncewicze a Kopernickiho, že ani v tomto znaku se Huculové valně nelíší od ostatních skupin sousedících a ku slovanským kmenům čítaných.

* * *

Z celého pojednání vyplývá, že Huculové podkarpatští ukazují skoro ve všech známkách, zde studovaných, ony poměry, jaké nacházíme průměrně u všech Slovanů, a najmě u oněch skupin, jež s Huculy sousedí a také zvyky a jazykem se jim blíží. Jisto jest, že naopak mají Huculové nejeden mrav a obyčej lišící se od sousedů a že také šetření o jejich tělesných vlastnostech vyneslo na jevo několik odchylek, ale sotva bychom mohli říci, že jsou to odchylky zásadní. Důležito jest, že se poněkud uchylují svým vzrůstem a také pigmentací. Něco podobného nalezl Matiegka u Čechů, kteří svým vzrůstem i pigmentací se řadí spíše k Jihoslovanům nežli svým bližším sousedům slovanským. Tím nechceme říci, že bychom Huculy kladli blíže k Jihoslovanům, ale zmínili jsme se již, že silnější pigmentace u Huculů poukazuje na přimísení elementů, které asi také tvoří jistou část národopisné skupiny Rumunů; na půdě nynějšího království rumunského a jistě v dalším okolí byly druhdy jednotky ethnické — které se posunovaly také na západ a tak dostaly se poznenáhlu do krajů, jež později zabírali Jihoslované — oni kmenové, kteří po příchodu Trajanových legií dali podklad ku vzniku pozdějšího národa rumunského. Huculové jsou ze všech skupin Goralů karpatských této oblasti rumunské nejbližší, a tu není vyloučeno, že i u nich mají podíl na jejich soustavě tělesných znaků ethnických ony elementy, které od nepamětných dob v celé této oblasti východní Evropy byly usazeny.

Seznam literatury.

1. Kopernicki: Charakterystyka fizycna gorali ruskich 1889. Krakov. Akad. umiej.
2. Lencewicz: Charakterystyka anthropologiczna ludności Smardzewic. Varšava 1911. Towar. nauk.
3. Matiegka: Tělesné vlastnosti českého lidu, Praha.

4. Matiegka: Návod ku somatolog. vyšetření. Zdrav. věstník sokolský 1912.
5. Matiegka: Mezinárodní shoda kraniometrická. 1907. Pravěk.
6. Majer i Kopernicki: Charakterystyka fizycna ludności galicyjskiej. Krakov 1885.
7. L. Niederle: Slovanský svět. Praha 1909.
8. Pantjuchov: Kievský a Umanský ujezd (rusky). Kiev. 1907.
9. Talko-Hryncewicz: Charakterystyka fizycna ludności Podola. Krakov. 1895. Akad. umiej.
10. Talko-Hryncewicz: Charakt. fiz. ludów Litvy i Ru i. Krakov 1893. Akad. umiej
11. Talko-Hryncewicz: Szlachta ukrainska. Krakov 1897. Akad. umiej.